

การใช้ภาษาทางสื่อวิทยุกระจายเสียง ตอนที่ ๒

พรพิทักษ์ แม้นศิริ

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการประชาสัมพันธ์

๕.๓ หลักการพูดและการอ่านทางวิทยุกระจายเสียง

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่ลงทุนต่ำเมื่อเทียบกับสื่ออื่นๆ และเข้าถึงประชาชนได้มากกว่าสื่ออื่น ด้วยเราสามารถสื่อเรื่องราวต่างๆ ไปถึงผู้ฟังได้ทุกสถานการณ์ ไม่ว่าผู้รับจะอยู่ในอิริยาบถใด เราสามารถรับฟังข่าวสารได้ทันทีหากมีเครื่องรับวิทยุ นอกจากนั้นแล้ว สื่อวิทยุกระจายเสียงยังสามารถสร้างความรู้สึกและสร้างจินตนาการให้ผู้ฟังได้สูงมาก เพราะน้ำเสียงที่ผู้ฟังได้รับจะสามารถใช้จินตนาการได้กว้างขวางและมีอิสระ ดังนั้นผู้จัดรายการจึงเน้นการให้ทั้งความรู้ ความบันเทิง ข่าวสาร ตลอดจนบริการสาธารณะต่าง ๆ แต่การที่จะให้สิ่งใดแก่ผู้ฟังในสิ่งที่ตรงกับความต้องการของเราเป็นสิ่งที่ได้ยาก เพราะคนเรามีความแตกต่างกันทั้งสิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียม ประเพณี จึงเป็นหน้าที่ของผู้จัดรายการและผู้ผลิตรายการที่ต้องจัดทำรายการเพื่อสนองความต้องการเหล่านั้นผู้ผลิตรายการและผู้จัดรายการ หากพิจารณากันอย่างผิวเผินแล้วดูจะเป็นของง่าย แต่ข้อเท็จจริงนั้นไม่ง่ายอย่างที่คิด ผู้ผลิตรายการต้องคำนึงถึงธรรมชาติของสื่อเทคนิคต่าง ๆ ของการจัดรายการที่เหมาะสมรูปแบบต่าง ๆ ของรายการ ตลอดจนกลุ่มผู้ฟัง เป้าหมาย และนโยบายของสถานีหรือนโยบายของรับ

รายการวิทยุกระจายเสียงใช้เสียงเป็นหลัก ผู้จัดรายการไม่มีโอกาสเห็นหน้ากัน รายการวิทยุกระจายเสียงจึงหมายถึงที่ส่งออกอากาศในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วน คือ เนื้อหา (Content) และเสียงเพลง (Music) หรือเสียงประกอบ (Sound effect) (อัจฉรา หัสคำเรอ, ๒๕๔๖ : ๘-๙)

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่ต้องมีผู้พูด ผู้ประกาศ ผู้จัดรายการ หรือชื่ออื่น ๆ ที่เรียกกันซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ “พูด” หรือ “ใช้วาทศิลป์” ออกอากาศไปยังผู้ฟังความสำเร็จของการพูดทางวิทยุกระจายเสียง จึงอยู่ที่ความชื่นชมนิยมชมชอบ ความเห็นคล้อยตามและความเชื่อถือในตัวของผู้พูดเป็นสำคัญอันจะสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นในที่สุด “การพูดทางวิทยุกระจายเสียงเป็นการพูดทั้งแบบให้ความบันเทิง (Entertained Speed) ให้ความรู้และข่าวสาร (Instructive Speeck) และโน้มน้าวใจผู้ฟัง (Persuasive Speech) ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเรื่องราวแต่ละครั้งที่พูดออกอากาศ (ฉัตรวรรณ ตันนะรัตน์, ๒๕๒๙ : ๑๗๖) ผู้ประกาศนับว่ามีความสำคัญมาก เพราะเป็นสื่อที่จะทำให้ผู้ฟังเกิดความนิยมชมชอบ เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของสถานีวิทยุที่เข้าไปสร้างสื่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับผู้ฟัง เป็นดังประดุจเงาที่ติดตามไปทุกหนทุกแห่ง ทั้งในบ้านและนอกบ้านรวมถึงถึงห้องนอนและในมุ้งผู้ประกาศจึงควรมีความสามารถเฉพาะตัว มีความจริงใจปฏิบัติตนเป็นผู้ใหญ่ที่มีเหตุผล รักงานวิทยุกระจายเสียง ตลอดจนมีรสนิยม มีความสามารถสนใจได้มีและมีการศึกษาพอสมควร” (วิจิตร ภักดีรัตน์, ๒๕๓๗ : ๑๖ - ๑๗)

กาญจนา นาคสกุล เรื่องนี้ไว้ในโอกาสที่บรรยายเรื่องการอบรมสื่อมวลชนกับการอนุรักษ์ภาษาไทย เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๔๖ ที่โรงแรมแก่นอินน์ จังหวัดขอนแก่น ว่านักจัดรายการเป็นผู้มีพลัง มีคนรู้จัก จึงควรจะศึกษาหาความรู้และความเข้าใจในเรื่องของภาษาที่ถูกต้องและถ่องแท้มากกว่าคนอื่น ควรอ่านออกเสียงให้

ถูกต้องชัดเจน มีจังหวะในการออกเสียง จารุรินทร์ มุสิกพงษ์ กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า การออกเสียงทางวิทยุเป็นศิลปะอย่างหนึ่งและต้องประกอบด้วยความรู้ความชำนาญพอสมควร นอกจากนี้เสียงซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจผู้ฟังเป็นอันดับแรกแล้ว ภาษาที่ใช้ก็นับเป็นสิ่งสำคัญเพราะถึงผู้พูดจะมีเสียงไพเราะเพริศพรึงเพียงใด แต่ถ้าใช้ภาษาหรือพูดง่ายๆ ว่าพูดไม่ดีก็ย่อมไม่มีคนฟัง การพูดในที่นี้หมายถึงวิธีการพูดและภาษาที่ใช้ว่าเหมาะสมกับการนำมาใช้ในงานวิทยุกระจายเสียงหรือไม่ โดยปกติภาษาที่เราใช้กันอยู่โดยทั่วไปมี ๒ อย่าง คือ ภาษาเขียนและภาษาพูดซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมาก อย่างไรก็ตามนักจัดรายการวิทยุกระจายเสียง นอกจากจะผลิตรายการด้วยตัวเองแล้ว ยังออกเสียงด้วยตนเองด้วย (จารุรินทร์ มุสิกพงษ์, ๒๕๓๗ : ๔๐ - ๔๒)

๕.๔ ประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียง

อัจฉรา หักบำเรอ (๒๕๔๖ : ๘-๑๗) สรุปประเภทของรายการวิทยุกระจายเสียง แบ่งออกได้ ๔ ประเภท ดังนี้

๕.๔.๑ รายการวิทยุกระจายเสียงประเภทข่าวสาร เป็นรายการที่มีวัตถุประสงค์จะแจ้งข่าวสาร หรือรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ประชาชนรู้เรื่องราว ข่าวสารที่เกิดขึ้นทั้งใกล้ตัวและไกลตัว เพื่อติดตามให้ทันความเป็นไปต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ รูปแบบรายการเพื่อข่าวสาร จึงนิยมทำเป็นแบบการเสนอข่าว ด้วยการอ่านการรายงานข่าว การบรรยายถ่ายทอดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ จุดที่เกิดเหตุ ตลอดจนการวิเคราะห์ข่าว

๕.๔.๒ รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อความรู้อ มุ่งให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์สติปัญญา ความรู้ให้เกิดความเข้าใจ เกิดความคิด และเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ รายการความรู้จึงมักนิยมจัดทำรูปแบบบทความ หรือการบรรยายสารคดี สัมภาษณ์ สนทนา อภิปราย และถามตอบปัญหา

๑) รายการบรรยาย เสนอเนื้อหาที่เป็นความรู้แก่ผู้ฟังเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษา และเป็นเนื้อหาเฉพาะเรื่องหรือเฉพาะรายวิชา ไม่มีประเด็นที่ซับซ้อนและมีความยาวที่ไม่มากนัก โดยทั่วไปสามารถจัดทำรายการรูปแบบการบรรยายได้ โดยมีผู้บรรยายเพียงคนเดียว บรรยายจากเนื้อหาเตรียมมา หรือจะบรรยายโดยไม่ต้องดูเอกสารใด ๆ ก็ได้ ตามความสามารถของผู้บรรยาย รายการรูปแบบ การบรรยาย ต้องไม่ซ้ำมาก จนน่าเบื่อ หรือเร็วมากจนฟังไม่ทัน การบรรยายต้องมีลำดับขั้นตอน ไม่วกวน คำพูดที่บรรยายไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด ไม่ควรมีความยากมากนัก เพราะรูปแบบการบรรยายมักเป็นการพูดอยู่คนเดียว ถ้าผู้พูดไม่ใช่คนที่มีความรู้จริง ๆ แล้ว จะทำให้ผู้ฟังเบื่อหน่าย และหมดความสนใจ

๒) รายการบทความ เป็นรายการที่นำเนื้อหาซึ่งเขียนขึ้นโดยใช้เสียงของผู้เสนอเพียงคนเดียว และไม่นิยมเพลง หรือเสียงอ่านประกอบ หากจะใช้ก็ต่อเมื่อมีความยาวมาก ซึ่งเกรงว่าผู้ฟังจะเบื่อหน่าย แต่โดยทั่วไปแล้วจะเสนอบทความโดยผู้เสนอคนเดียว และความยาวของบทความนั้น ควรมีความยาวไม่เกิน ๑๐ นาที เวลาที่นิยมก็คือ ความยาวประมาณ ๗ นาที

๓) รายการพูดคุยกับผู้ฟัง เป็นรายการที่มีผู้พูดคนเดียว พูดคุยกับผู้ฟังที่บ้าน ลักษณะการพูดจะเป็นการพูดโดยไม่ได้อ่านบท คือ พูดเป็นธรรมชาติเหมือนกำลังนั่งคุยกันอยู่และผู้ที่กำลังคุยด้วยคือ ผู้ฟังที่บ้าน ประเด็นที่พูดอาจมีประเด็นเดียว หรือมากกว่าหนึ่งประเด็น อาจเป็นการพูดเชิงเล่า เชิงอธิบาย เชิงเสนอความเห็น หรือเชิงวิจารณ์ก็ได้ รูปแบบการพูดคุยกับผู้ฟังนี้ต่างจากรายการบรรยาย และรายการบทความ คือ รายการพูดคุยส่วนใหญ่เป็นการพูดโดยไม่ได้ อ่านตามบท พูดเป็นธรรมชาติเหนือลักษณะการคุยกับผู้ฟัง ประเด็นของเรื่องไม่

เป็นเรื่องของวิชาการมากนัก ไม่เหมือนการบรรยาย ซึ่งมุ่งวิชาการโดยตรง การพูดคุยกับผู้ฟัง จะได้รับความนิยมหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้พูด ถ้าพูดดีเป็นกันเอง แม้จะพูดยาวก็ไม่น่าเบื่อ

๔) รายการสนทนา เป็นการสนทนาพูดคุย แต่มีใช้พูดคุยคนเดียว หรือพูดกับผู้ฟัง แต่เป็นการพูดคุยกันระหว่างคน ๒ คนขึ้นไป ปกติจะไม่เกิน ๔ คน รายการสนทนาโดยทั่วไป จะมีผู้ดำเนินการสนทนาคนหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมให้การสนทนาเป็นไปตามแนวทางหรืออยู่ในขอบเขตของเรื่องที่กำหนดไว้ และคอยนำการสนทนาจากหัวข้อหนึ่งไปอีกหัวข้อหนึ่งอย่างมีระเบียบมีขั้นตอนไม่สับสนวุ่นวาย ผู้ดำเนินการสนทนาอาจร่วมสนทนา ออกความคิดเห็น หรือให้ข้อมูลได้ด้วย นอกจากนั้นยังทำหน้าที่เชื่อมโยงการสนทนาและอธิบายเพิ่มเติมให้ผู้ฟังเข้าใจดีขึ้น ตลอดจนสรุปเนื้อหาสำคัญที่ได้สนทนากันแต่ละเรื่องด้วย

๕) รายการสัมภาษณ์ จุดประสงค์ของรูปแบบการสัมภาษณ์เพื่อให้ผู้ฟังได้รับฟังข้อเท็จจริง หรือความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จากตัวผู้ที่ให้สัมภาษณ์เอง เพื่อให้ผู้ฟังจะได้สรุปความจากคำพูด ซึ่งถือเป็นแหล่งต้นตอของเนื้อหาสาระ โดยไม่มีการถ่ายทอดความหมายต่อ ซึ่งอาจผิดเพี้ยนไปจากความหมายเดิมได้ ตามปกติรูปแบบการสัมภาษณ์นี้จะมีผู้สัมภาษณ์เป็นผู้ดำเนินซักถามข้อข้องใจ ต่างๆ ซึ่งเสมือนหนึ่งว่าทำหน้าที่เป็นตัวแทนของผู้ฟังในการซักถาม ผู้สัมภาษณ์นี้จะต่างกับผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินการสนทนา กล่าวคือ ผู้ดำเนินการสนทนา นอกจากจะควบคุมให้การสนทนาเป็นไปตามขอบเขตที่วางไว้แล้ว ยังสามารถร่วมสนทนาด้วย แต่ผู้สัมภาษณ์นั้นไม่จำเป็นต้องรู้ในเรื่องที่สัมภาษณ์ จึงได้ทำหน้าที่ซักถามเพื่อให้เกิดความรอบรู้ หน้าที่ของผู้สัมภาษณ์จึงมักเป็นผู้ตั้งคำถามให้ดีที่สุด แล้วคอยฟังคำตอบจากผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อจะได้คิดหาคำตอบต่อไปให้สอดคล้องกัน แต่ทั้งนี้คำถามต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นย่อมต้องอาศัยพื้นฐานความต้องการของผู้ฟังเป็นหลัก การสัมภาษณ์วิทยุกระจายเสียงแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะคือ กรสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ เป็นการเชิญบุคคลที่มีความรอบรู้ในเรื่องที่ต้องการซักถามมาคุยกันในห้องส่ง หรือสถานที่ที่เหมาะสม โดยมีการนัดแนะสถานที่และหัวข้อที่สัมภาษณ์ให้ทราบล่วงหน้าอย่างเป็นทางการ มีการตั้งวัตถุประสงค์ที่แน่นอนว่าจะต้องการสัมภาษณ์เรื่องอะไร การสัมภาษณ์ลักษณะนี้ทั้งผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์มีโอกาสเตรียมตัวมาแล้วอย่างดี อีกอย่างหนึ่งคือการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์บุคคลซึ่งไม่ได้มีการเตรียมมาก่อน เมื่อถูกถามก็จะตอบออกมาจากความคิดเห็นหรือจากความรู้ในขณะนั้น ปัญหาที่ถามจึงมักไม่ใช่เรื่องทางวิชาการ แต่มักจะเป็นการถามความเห็น ความรู้สึก ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น สัมภาษณ์คนเดินถนน หรืออาจเป็นการสัมภาษณ์บุคคลผู้พบเห็นเหตุการณ์น่าตื่นเต้น เช่น กรณีเกิดอุบัติเหตุหรือไฟไหม้บ้าน เป็นต้น

๖) รายการอภิปราย เป็นรายการที่มีลักษณะการพูดคุยอีกแบบหนึ่ง โดยมีผู้ร่วมอภิปรายมาออกความคิดเห็นในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง ซึ่งผู้ร่วมอภิปรายต่างความคิดเห็นต่างทัศนะกัน หรือมีประสบการณ์มาคนละแนว จึงมาร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น บางครั้งความคิดเห็นอาจจะเป็นแนวเดียวกันต่างก็ให้ความเห็นเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนทัศนะของตน การแสดงความคิดเห็นจะเป็นไปทีละคนอย่างมีระเบียบ โดยมีผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นผู้ควบคุมให้รายการดำเนินไปตามแนวทาง และอยู่ในขอบเขตที่วางไว้ ผู้ร่วมอภิปรายย่อมไม่พูดแข่งกัน ผู้ดำเนินการอภิปรายจะทำหน้าที่เพียงนำการอภิปราย และกล่าวเน้นจุดสำคัญ หรือสรุปความคิดเห็นของผู้ร่วมอภิปรายในโอกาสของรายการอภิปรายต้องการจะฟังความคิดเห็นจากบุคคลต่าง ๆ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งบุคคลเหล่านั้นอาจจะมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน หรืออาจเห็นพ้องต้องกัน แต่ต่างคนต่างแสดงเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็นของตน รายการอภิปรายทางวิทยุกระจายเสียง ไม่ควรเชิญผู้ร่วมอภิปรายมากกว่า ๔ คน เพราะถ้าพูดเรื่องใดเรื่องหนึ่งนานเกินไป ผู้ฟังอาจเบื่อได้ การอภิปรายอาจทำได้หลายลักษณะและมักเรียกชื่อรายการ

ตามลักษณะการอภิปราย คือ อภิปรายโต๊ะกลม อภิปรายเป็นคณะ หรืออภิปรายกลุ่ม อภิปรายข้ามสถานี และ อภิปรายแบบนั่ง อภิปรายเป็นแผง

๗) รายการสารคดี หมายถึง รายการที่ให้สาระเนื้อหาในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หลายแง่หลายมุม มีวิธีการนำเสนอได้หลายลักษณะ โดยมุ่งที่จะเสนอประเด็นสาระเนื้อหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพียงเรื่องเดียว รายการสารคดีที่มีทั้งเอกภาพและความหลากหลายอยู่ในตัวรายการ กล่าวคือ เอกภาพของรายการสารคดีอยู่ที่เรื่องเดียว และความหลากหลายอยู่ที่การเสนอรูปแบบหลายรูปแบบ ในแต่ละส่วนของรายการภายใต้หัวเรื่องเดียวกัน รวมทั้งการใช้เพลงและเสียงประกอบที่เหมาะสม

๘) รายการถาม – ตอบปัญหา เป็นรายการที่ให้ความรู้แก่ผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมา โดยมีวิธีการเสนอได้หลายลักษณะ คือ อาจเชิญผู้ตอบมาร่วมรายการ โดยตอบปัญหาในห้องส่ง ในลักษณะแข่งขันกัน หรือเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้มีโอกาสร่วมรายการ โดยถามปัญหา แล้วให้ผู้ฟังตอบปัญหาคลับเข้ามาทางโทรศัพท์

๕.๔.๓ รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อความบันเทิง รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อเสนอความบันเทิง ไม่นิยมเรื่องราวเนื้อหาสาระมากนัก แต่จะเน้นให้เกิดความสนุกสนาน บันเทิง รูปแบบรายการเพื่อความบันเทิงจึงจัดทำในรูปแบบรายการเพลง ละคร รายการปกิณกะ และนิตยสารทางอากาศ รายการบันเทิงวิทยุกระจายเสียงประเภทรายการเพลง นับเป็นรายการที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง เพราะเป็นรายการที่มุ่งให้ความบันเทิงโดยตรง จะสังเกตได้ว่าสถานีวิทยุกระจายเสียงส่วนมากจัดรายการเพลงในอัตราส่วนที่มากกว่ารายการประเภทอื่น รายการเพลง แบ่งกว้าง ๆ ได้ดังนี้

๑) รายการสด เป็นการแสดงดนตรีจากวงดนตรีที่ยกมาบรรเลงในห้องส่ง และกระจายเสียงออกอากาศในขณะนั้น โดยไม่มีการบันทึกล่วงหน้า

๒) รายการเพลงจากแผ่นเสียง เป็นการเสนอรายการเพลงจากแผ่นเสียง ซึ่งอาจทำได้หลายลักษณะ คือ รายการเพลงตามคำขอ หมายถึง กรเสนอเพลงตามที่คุณฟังเขียนจดหมายขอมา หรือโทรศัพท์ขอฟังมา แล้วผู้จัดก็หาแผ่นเสียงเพลงที่ขอ / รายการเพลงสลับความรู้เป็นรายการที่เสนอเพลงจากแผ่นเสียงสลับกับการบรรยายในหัวข้อต่าง ๆ ที่เห็นว่าเป็นที่สนใจ เป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยมีผู้บรรยายคนหนึ่ง มีเจ้าหน้าที่เทคนิค อย่างน้อย ๑ คน เป็นผู้วางแผ่นเสียงและควบคุมเสียงให้ / รายการเพลงที่โฆษกเป็นผู้วางแผ่นเสียงและควบคุมเสียงเองเรียกกันว่า “ดีเจ” รายการลักษณะนี้ผู้จัดต้องมีความไว้วางใจ และเตรียมตัวอยู่เสมอ ทั้งพูดและควบคุมเสียงไปพร้อม ๆ กัน ต้องเตรียมตัวอย่างดี

๓) รายการละคร โดยทั่วไปจะมีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ แต่บางครั้งอาจสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นความรู้ไว้ด้วย ละครเป็นการแสดงบทบาทที่สมมุติขึ้นโดยใช้ศิลปะหลายอย่างผสมกัน เช่น ศิลปะการใช้เสียง การใช้ภาษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ และเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามเรื่องราว

๔) การเสนอรายการละครวิทยุในปัจจุบัน สามารถเสนอได้ ๓ ลักษณะคือ ละครตอนเดียว / ละครชุด หมายถึง ละครที่แสดงจบในแต่ละตอน มีหลายตอน ใช้ผู้แสดงชุดเดียวกันหรือหลายชุด หลายเรื่อง แต่มีแนวเรื่องเป็นแนวเดียวกัน และละครที่ไม่จบในตอนเดียวและไม่จำกัดไว้ว่ากี่ตอนจบดังที่เรียกกันทั่วไปว่า ละครยาว

๕) รายการนิตยสารทางอากาศ เป็นรายการที่ประกอบด้วยเรื่องย่อยต่าง ๆ กันหลายเรื่องหลายรส รวมอยู่ในรายการเดียวกัน วิธีการเสนอมีหลายรูปแบบ เรื่องย่อยที่นำมาเสนอจะอยู่ในแนวเดียวกัน หรือต่างแนวก็ได้ ถ้าเป็นเรื่องย่อยที่อยู่ในแนวเดียวกัน เรียกว่า “สเปเชียลไลสต์ แมกกาซีน” เช่น นิตยสารข่าว

นิตยสารสตรี ถ้าเป็นเรื่องทั่วไปต่างแนวกันเรียกว่า “เอนเนอร์ล แม็กกาซีน” ความสำคัญของการทำรายการนิตยสารทางอากาศ อยู่ที่ความสามารถในการเชื่อมโยงเรื่องย่อยต่าง ๆ ให้เข้ามาเป็นรายการเดียวกันได้อย่างสอดคล้องกลมกลืน มีวัตถุประสงค์ก็เพื่อให้ความบันเทิงและความรู้ แต่จะเน้นหนักทางความบันเทิงมากกว่า แม้จะเป็นเรื่องความรู้แต่ก็เป็นการให้ความรู้ด้วยการให้เกิดความบันเทิง และมักจะไม่เป็นเรื่องความรู้ลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดังนั้นจึงมักจัดรายการนิตยสารไว้ในประเภทรายการบันเทิงเชิงความรู้ โดยสรุปคือ เป็นรายการที่มีหลายเรื่องแต่ละเรื่องมีรูปแบบแตกต่างกัน จึงมีความหลากหลายอยู่ที่เรื่องและรูปแบบ ส่วนเอกภพนั้นอยู่ที่การยึดโยงเรื่องต่าง ๆ ให้สอดคล้องกลมกลืนกัน ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องคนละเรื่องกัน โดยใช้คำพูดเชื่อมโยงหรือบางครั้งจะใช้เพลงเชื่อมโยงตามความเหมาะสมก็ได้

๖) รายการปกิณกะ เป็นรายการที่ประสมรายการหลายรูปแบบ รวมอยู่ในรายการเดียวกัน คล้ายรายการนิตยสาร แต่ส่วนใหญ่รายการปกิณกะจะไม่คำนึงถึงการเชื่อมโยงต่อเนื่องรายการ จึงมีแต่ความหลากหลายมากกว่าเอกภาพ แต่ละส่วนแต่ละรูปแบบของรายการปกิณกะเน้นที่ความบันเทิง จึงมีแต่ “สัพเพเหระ” หรือสิ่งละอัน พันละน้อย ไม่เน้นที่เนื้อหา แต่จะคำนึงถึงเรื่องสนุกสนานเรื่องเบา ๆ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดของผู้ฟังมากกว่า นิยมจัดทิวทัศน์โทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่

๗) รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อบริการสาธารณะ เป็นรายการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยถือเป็นหน้าที่ที่วิทยุกระจายเสียงจะต้องจัดขึ้น เพื่อเป็นบริการแก่ประชาชน การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อบริการสาธารณะ มักนิยมจัดในรูปแบบของการเสนอข่าวสารที่จำเป็นแก่ประชาชนทั่วไปที่ควรรู้ รูปแบบของรายการมักเป็นการประกาศข่าว ข่าวบริการต่าง ๆ หรือจัดในรูปแบบรายการความรู้ โดยสาระของรายการจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังโดยตรง และมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองรายการที่ได้ฟังไปแล้วทันที ปฏิกิริยาตอบสนองนั้นอาจแสดงออกมาในการกระทำที่เห็นหรืออาจแสดงอยู่ภายในใจก็ได้ เช่น เมื่อฟังรายการบริการสาธารณะ ซึ่งเสนอข่าวสารเรื่องพายุดีเปรสชั่น ที่จะเกิดขึ้นอย่างรุนแรง เป็นผลให้อาจเกิดน้ำท่วมตามมา ขอให้ประชาชนป้องกันอุทกภัย เมื่อผู้ฟังฟังรายการแล้วเกิดความห่วงว่าฝนตกหนัก น้ำจะท่วมและอาจจะเกิดความเสียหาย หรือเกิดอันตรายได้ จึงคิดป้องกันน้ำท่วมเสียแต่เนิ่น ๆ หรือข่าวการจราจร ซึ่งทางกองบังคับการตำรวจจราจรจะรายงานสภาพจราจรให้ประชาชนผู้ใช้รถใช้ถนนทราบว่าการจราจรติดขัดที่ใดจะหลีกเลี่ยงได้อย่างไร เมื่อประชาชนได้ฟังรายการแล้วจะได้หลีกเลี่ยงไม่ไปในเส้นทางนั้น รูปแบบที่เสนออาจจะเป็นการรายงานข่าว เช่น การรายงานข่าวสภาพการจราจร ห้ามจอดรถเป็นช่วงเวลา ตลอดจนการแนะนำการใช้เส้นทางจราจรใหม่ เป็นต้น นอกจากนั้นรายการบริการสาธารณะในรูปแบบการประกาศแจ้งข่าวสารนี้ อาจเป็นการประกาศเรื่องฉุกเฉิน หรือเตือนภัยอื่น ๆ ด้วย เช่น ประกาศแจ้งข่าวไฟไหม้ ประกาศเรื่องโจรผู้ร้าย หรือการเสนอปฏิทินประจำวัน ว่าวันนี้มีใคร ทำอะไร ที่ไหน เหล่านี้ล้วนเป็นการบริการสาธารณะที่สื่อมวลชนควรถือเป็นหน้าที่บริการให้แก่สาธารณชนทั่วไปอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนั้น การประกาศรายการบริการสาธารณะนั้นมักเป็นการประกาศให้บริการเกี่ยวกับด้านการศึกษา สาธารณกุศล หรือองค์กรที่ไม่คิดกำไร เช่น มูลนิธิ โดยไม่ต้องเสียค่าบริการ นอกจากนี้ อาจทำออกมาในรูปแบบของสปอต หมายถึง การให้ข้อมูลสั้น ๆ ชักจูงโน้มน้าวให้เกิดความรู้สึกสนใจอยากรู้ อยากเห็น หรือเป็นการประกาศเตือนให้แง่คิด มีดนตรีหรือเสียงประกอบ เพื่อสร้างอารมณ์ให้สมจริงสมจังและเรียกความสนใจมากยิ่งขึ้น ตามปกติรูปแบบสปอตรายการบริการสาธารณะจะใช้เวลาสั้น ๆ ประมาณ ๓๐ - ๖๐ วินาที

๕.๔.๔ การวางแผนการจัดรายการ นักจัดรายการที่ดีต้องรู้จักเตรียมความพร้อม และวางแผนในเรื่องต่อไปนี

๑) ต้องรู้ว่ากลุ่มผู้ฟังของรายการคือใคร มีลักษณะเฉพาะกลุ่มอย่างไร ความยากง่ายของเนื้อหาที่จะเสนอ รวมทั้งการแบ่งสรรเนื้อหาที่จะเสนอในแต่ละครั้งด้วย

๒) เวลาที่ออกอากาศ อยู่ในช่วงใด ความยาวของเวลา เพื่อจะได้ใส่เนื้อหาได้ครบถ้วน เหมาะสมกับเวลาที่ได้รับ

๓) รูปแบบของรายการที่เหมาะสม จะต้องเลือกใช้รูปแบบรายการเพื่อให้สามารถเสนอ รายการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชวนรับฟัง ทั้งนี้รายการต่าง ๆ เป็นสิ่งที่นักจัดรายการต้องสำรวจล่วงหน้า เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า

๔) การประสานงานและความร่วมมือกับส่วนต่าง ๆ ทั้งฝ่ายเทคนิค และหน่วยงานภายนอก จะช่วยให้สามารถจัดรายการได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

๕) แหล่งข้อมูลและการรวบรวมวัตถุดิบ จำเป็นต้องหาแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า และข้อมูลใดสามารถเก็บรวบรวมได้ ก็เก็บไว้ใช้การผลิตรายการครั้งต่อไป และควรมีการจัดทำล่วงหน้า เพื่อให้สามารถเผยแพร่อย่างต่อเนื่องไม่ขาดหาย

๖) การมอบหมายงานและการแบ่งงาน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในการผลิตรายการในปัจจุบันไม่ใช่การผลิตรายการแบบตัวใครตัวมัน จำเป็นต้องจัดทำเป็นทีมงาน เพื่อจะได้รายการที่ดี มีความหลากหลาย

๕.๔.๕ ลักษณะของรายการวิทยุกระจายเสียงที่ดี

๑) ต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด และสามารถถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารได้ตรงตามวัตถุประสงค์

๒) ต้องมีความน่าสนใจที่จะติดตามรับฟังโดยตลอด

๓) ต้องอยู่ในเวลาที่กำหนด

๔) ต้องมีมารยาทในการจัดรายการ

๕) ต้องมีความเหมาะสมกับกาลเทศะ และตรงกับความต้องการของผู้ฟัง

๖) ต้องมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมและผู้ฟัง

๕.๔.๖ ลักษณะของนักจัดรายการที่ดี

๑) มีความรับผิดชอบในการจัดรายการอย่างต่อเนื่อง และรับผิดชอบต่อรายการและผู้ฟัง

๒) เป็นผู้ที่มีปฏิภาณ ไหวพริบดี รู้จักเลือกเรื่องที่จะมาเสนอ รวมทั้ง การปรุงแต่งให้เหมาะสมและ

น่าสนใจ

๓) เป็นผู้ที่มีรสนิยมดี

๔) เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถทำงานเป็นทีม และสามารถติดต่อสร้างความสัมพันธ์กับ

บุคคลทั่วไป

๕) ต้องรู้จักการควบคุมอารมณ์ให้คงที่ ไม่หลงระเห็จต่อคำชมและต้องไม่หวั่นไหวหรือโต้ตอบกับ

คำติของผู้ฟัง

- ๖) ต้องมีความเสียสละและทุ่มเทเวลาเพื่อการจัดและพัฒนารายการที่รับผิดชอบอยู่ตลอดเวลา
- ๗) ต้องมีความตื่นตัวและกระตือรือร้นต้นอยู่เสมอ
- ๘) ต้องเป็นนักฟังที่ดี

หนังสืออ้างอิงและหนังสืออ่านเพิ่มเติม

กองงาน กกช. จาก กบว.สู่ กกช .ในหนังสือครบรอบ ๖๘ ปี กรมประชาสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ :๒๕๔๓)
หน้า ๗๘ – ๗๙

จารุสินทร์ มุสิกพงษ์. จรรยาบรรณของสื่อมวลชน. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๖.

ฉัตรวรรณ ตันนระรัตน์. การพูดเฉพาะอาชีพ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๙.

ผะอบ โปษะกฤษณะ, พันตรี, คุณหญิง. ลักษณะเฉพาะของภาษาไทย. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ ๖.
อักษรพิทยา, ๒๕๔๑.

พรพิทักษ์ แม้นศิริ. การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของนักจัดรายการวิทยุฯ. เอกสารประกอบ
การศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา สถาบัน
ราชภัฏเลย, ๒๕๔๔.

ดวงพร คำบุญวัฒน์ และวาสนา จันทร์สว่าง. สื่อสาร...การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ : ที.พี.พี.รินทร์
จำกัด, ๒๕๓๖.

รัฐภาพรรณ เศรษฐวัฒน์. ภาษาเพื่อการสื่อสาร. ในเอกสารการสอนภาษาไทย. คณะ
มนุษยศาสตร์วิทยาลัยครูเพชรบุรี, ๒๕๓๕.

วิจิตร อวาทกุล. การประชาสัมพันธ์หลักและวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๙.

วิรัช ลภีรัตนกุล. การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

สุจิริต เพียรชอบ. ศิลปะการใช้ภาษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๐.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. ภาษาศาสตร์สังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

อรรวรรณ ปิรันธน์ไธวาท. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

อัจฉรา หัศบำเรอ, การพูดและการอ่านออกเสียงทางสถานีวิทยุกระจายเสียง. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๖.

สัมภาษณ์

สุรางค์ สิงห์คำ. อดีตประชาสัมพันธ์จังหวัดเลย, อดีตนักจัดรายการวิทยุรายการ”เพลงรักเพื่อนรัก
กลอน” สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเลย : สัมภาษณ์ , ๒๕๔๔

ไพรัช ศรีประเสริฐ. อดีตผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเลย นัก
จัดรายการ” เพลงดังในอดีต” สัมภาษณ์ , ๒๕๔๔

จำสิบเอกสมพงษ์ กุลโฮง. หัวหน้าฝ่ายรายการ สถานีวิทยุกองทัพภาคที่ ๒ ค่ายศรีสองรัก จังหวัด
เลย เจ้าของรายการ “ที่นี่เมืองเลย” : สัมภาษณ์ , ๒๕๔๔